

Nr 417.

Av herrar **Bärg** och **von Sneidern** i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst m. m.

I proposition nr 225 till årets riksdag hemställer Kungl. Maj:t om dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattninghavare i statens tjänst med mera. Denna proposition har föregåtts av en utredning, verkställd av därtill särskilt utsedda sakkunniga. Som av propositionen framgår, ha dessa sakkunniga uppgjort tvenne alternativa förslag. Det ena alternativet är byggt på tillskott till de utgående lönerna, tillskott som skola förändras i och med levnadskostnadernas växlingar, och det andra är byggt på för viss tid oföränderliga tillskott till lönerna jämte särskilt familjeförsörjningsbidrag till belopp som göres beroende dels av taxerad inkomst, dels av familjens storlek. Det förstnämnda alternativet med så kallade glidande skala är betecknat som nr I och det sistnämnda alternativet, det med fixa belopp, betecknas som nr II. Alternativ I förordas av sakkunniga.

Propositionen utgör i viss mån en kombination av sakkunnigas båda förslag så till vida, att den i fråga om krigstidstillägget bygger på en glidande skala men anknyter därtill på taxeringen fotat familjetillägg — dyrtidshjälp — vilken även göres beroende av prisfluktuationerna.

Beträffande fasthållande i fortsättningen av familjebidragen som en form av dyrtidstillskott må anföras följande: 1916 års riksdag införde principen om familjebidrag som dyrtidstillägg för statstjänarna, då ett tillskott beviljades för befattningshavare under 2,000 kronors inkomst, utgående med högst 80 kronor och lägst 30 kronor för varje barn, dock för högst 5 barn. Redan då höjdes från befattningshavarnas sida

röster mot att lägga behovsprincipen till grund för bidrag, vilka realiter vore att anse som avlöning, ehuru desamma icke ställts i direkt förhållande till avlöningsbeloppen utan till den taxerade inkomsten. 1917 års riksdag tillerkände befattningshavarna ett tillägg å lönen av 15 procent, samt utformade ytterligare behovsprincipen genom att tillerkänna krigstidshjälp även för befattningshavares hustru. 1918 års båda riksdagar ha även följt samma principer, om bestämmelserna än varierat i detaljer.

Under hela denna tid har från befattningshavarnas sida uttryckts större eller mindre motvilja i princip mot denna form av lönetillskott därför, att man icke velat ge hävd åt behovsprincipen som löneform. Denna farhåga har dock i väsentlig grad måst anses omotiverad därför, att hjälpen anslutits till den taxerade inkomsten och således gjorts i viss mån oberoende av lönerna. Härvid har dock mött den anmärkningen, att tillskottet fått en bismak av allmosa, tillerkänd en viss kategori av medborgare, nämligen de statsanställda. Man har också förmenat, att om dylikt familjebidrag skulle utgå till de stora och ekonomiskt betungade familjerna, borde detta ske i annan ordning och på sätt, att även icke statsanställda finge del därav. Statstjänarna borde i stället i form av löneförbättringar genom krigstidstillägg eller annorledes få så pass vederlag för sitt *arbete*, att någon särskild undantagsställning i fråga om *hjälp* icke behövde ifrågakomma. De exceptionella förhållanden som rått ha enellertid på ett flertal områden påkallat tillfälliga åtgärder av skilda slag, icke alltid sammanfallande med förut gällande grunduppfattningar, och då huvudsaken här vore att på ett eller annat sätt rida ut dyrtiden har man fogat sig i även detta förhållande, om än med delad tillfredsställelse.

Var uppfattningen sådan under de mest brydsamma dagarna, då det endast gällde att på möjligaste sätt råda bot för stunden, är det tydligt, att nu när man bör ha längre sikt på läget och även börjar inrätta sig därefter, man känner sig ytterligare tveksam inom statstjänarekåren att godtaga behovsprincipen som en lämplig form av dyrtidstillskott. Man har nämligen, och som det synes med goda skäl, den uppfattningen, att man nu så snart som möjligt och i görligaste grad bör söka åstadkomma så pass tillskott till själva lönerna, att dessa höjas mot samma realvärde som före krigsutbrottet, därmed så småningom åvägbringande för alla samma levnadsstandard som rådde före krigstiden.

Utan att intaga någon bestämd ståndpunkt till behovsprincipen som lämplig form vid åvägbringande av ett bättre förhållande mellan

statstjänarnas löner och de höga levnadsomkostnaderna, torde man likväl icke kunna lämna dessa i vida kretsar inom statstjänarekåren rådande synpunkter alldeles obeaktade.

Men utöver dessa skäl av principiell art finnas andra reella som äro värda synnerligt beaktande. Så länge behovsprincipen tillämpas på sätt i fråga om dyrtidshjälpen hitintills skett, och av Kungl. Maj:t i fortsättningen föreslås, lär det icke kunna undvikas, att till rätten att åtnjuta denna förmån knyta vissa villkor, som i sin tillämpning måste verka synnerligen ojämnt. Således har rätten till hjälp ansetts böra förbindas med anställning vid viss tidpunkt, ett visst arbetsmått fyllande under tjänstetiden, viss fixerad ålder och mått av underhåll för barn, tid för ingång av äktenskap eller husföreståndarinnas anställning, en tjänstehavares förutvarande civilstånd — om han varit gift eller icke — o. s. v., allt åstadkommande gränfall där en enda dags tidsskillnad, en timmes tjänstgöringstid per dag o. d. är helt avgörande, huruvida rätt betydande hjälpbelopp skola helt till- eller fränkännas en befattningshavare. Är ett barn fött den 31 december eller den 1 eller 2 januari avgör detta huruvida hjälp skall erhållas eller icke, och detta icke allenast för barnet utan i förekommande fall även för husföreståndarinnan. Likaså dylik tidsskillnad för ingående av äktenskap eller anställande av husföreståndarinnan. Tillämpas vid ett verk i allmänhet längre daglig arbetstid än vid ett annat, kan detta medföra, att en tjänstehavare med längre daglig arbetstid än en kamrat som tillerkännes hjälp vid ett annat verk, likväl anses diskvalificerad till erhållande av hjälp. En tjänstehavare, som varit gift och är änking eller fränskild och har husföreståndarinnan eller sammanlever med en kvinna samt har rätt till hjälp för barn, får åtnjuta hjälp även för husföreståndarinnan, under det att tjänstehavare, som icke varit gift men i övrigt lever i samma förhållanden och har absolut lika behov, är diskvalificerad till dylik hjälp. Hjälp vid försörjandet av ålderstigna föräldrar eller andra anhöriga, andligt eller kroppsligt sjuka eller vanföra barn o. s. v., ha, oavsett det oomtvistliga behovet, heller icke ansetts tillbörligt medgiva. Enbart detta visar huru oerhört svårt det är att åstadkomma mer eller mindre nödvändiga restriktioner och bestämmelser, som icke för den enskilde individen te sig orättfärdiga och som även i sin tolkning måste vålla krångel och bryderi. En annan olägenhet, som vidlåder detta system, är att hjälpbehovet av avgörande praktiska skäl måste grundas på ett ekonomiskt läge som rådde 2 år före den tidpunkt då hjälpen bibringas. Inkomstförhållandena 1917 äro ju grundläggande för den grad av hjälp som skall utgå 1919. Alla dessa olägenheter, som förut sagts, mer eller mindre ound-

vikliga, måste göra att man tvingas ställa sig betänksam mot att upprätthålla ett så pass bristfälligt system för såvitt detsamma kan på lämpligt sätt avlösas.

Det är till en sådan avlösning kommitterade strävat. Som vägledning härvid har i fråga om fixerande av bidragens storlek kommitterade byggt på riksdagens förut fattade beslut i dessa frågor. I anslutning härtill är ock kommitterades alternativ II uppgjort. Utgår man nu ifrån att detta alternativ II är någorlunda tillfredsställande enligt den däri tillämpade metoden, torde man också finna, att alternativ I tillgodoser rimliga krav i fråga om beloppens överensstämmelse med det förra alternativet. I det senare avses nämligen att tillföra befattningshavare ett *tillägg*, ungefärligen motsvarande vad som enligt det fixa systemet skulle i *tillägg* och *hjälp* tillkomma en s. k. normal familj, d. v. s. man, hustru och 2 barn.

I propositionen (sid. 57) anföres till stöd för Kungl. Maj:ts förslag, att det icke vore rimligt att minska bidraget mot vad som föregående år utgick till de lägst avlönade familjeförsörjarna på sätt kommittéförslagets alternativ I avser, allt under det de ogifta befattningshavarna gynnades.

Sant är ju att, enligt kommitterades alternativ I, befattningshavare i de lägre lönegraderna med stora familjer icke bliva så tillgodosedda som enligt det fixa systemet eller enligt Kungl. Maj:ts förslag, vilka båda i vissa fall kunna ge t. o. m. betydligt mera än fördyringen. Men man må härvid märka, att det åtminstone icke med avseende å krigstidsbidragens syfte kan anses som eftersträfvansvärt att ens någon blir tillförsäkrad så kraftiga tillskott, att han gör en avsevärd vinst på dyrtiden. Syftet synes i stället böra vara att i görligaste grad hålla alla skadeslösa — därvid givetvis främst beaktande de lägst avlönade — och den som tilläventyrs får fullt vederlag för vad dyrtiden orsakat, bör i fråga om dyrtidstillägg vara tillfreds därmed. Är den fasta lönen i och för sig otillräcklig, bör givetvis en reglering ske, fast dock i annan ordning än genom dyrtidstillägg. När därför i propositionen (sid. 56) påvisas att en befattningshavare med hustru och 3 barn och med 1,000 kronor fast lön, om senare halvårets bestämmelser tillämpats för hela det året, skulle fått ett tillägg av 220 procent — under det den genomsnittliga fördyringen endast varit cirka 133 procent — torde detta få betraktas som en brist i systemet och ej som något eftersträfvansvärt. Hade familjen bestått av ytterligare 3 barn skulle tillskottet utgjort cirka 260 procent eller ungefär dubbelt mot vad kristiden i fördyring orsakat. För en sådan person skulle den i allmänhet åtrådade återgången

till normala förhållanden innebära en fruktansvärd förlust. Enligt kommitténs förslag hålla sig tillskotten alltid något under fördyringen, vilket ju i och för sig visst icke är önskvärt utan enbart förestavat av ekonomiska hänsyn. Den ogifte får således heller icke vederlag för *hela* fördyringen, varför icke heller tillägget för honom lär med rätta kunna betecknas som ett otillbörligt gynnande.

För att åstadkomma en förbättrad ställning för familjeförsörjaren har Kungl. Maj:t lagt om kommitterades förslag på sätt som är skäl att närmare granska. Kommitterade hade i sitt förslag till glidande skala räknat med ett »grundtal», motsvarande den beräknade fördyringen minskad med $\frac{1}{10}$. Kungl. Maj:t har minskat detta grundtal med ytterligare $\frac{1}{10}$ av fördyringen. Grundtalet skall således enligt propositionen utgöra $\frac{4}{5}$ av fördyringen mot av kommitterade föreslagna $\frac{9}{10}$.

Det är dock att märka, att denna minskning ansetts gå allt för hårt åt befattningshavare med lön över 6,600 kronor, varför dessa i vederlag föreslås erhålla krigstidstillägg på ett lönebelopp av 600 kronor per år utöver vad kommitterade föreslagit. Kommittéförslaget innebär nämligen, att tillägg skulle utgå på en lön högst 6,600 kronor, medan Kungl. Maj:t höjer denna gräns till 7,200 kronor. Härigenom kompenseras minskningen, så att en löntagare med t. ex. 15,000 kronor slipper ifrån reduceringen med 180 kronor i stället för 504 kronor.

Tilläggets minskning ställer sig med nu gällande prisläge vid nedanstående lönebelopp som följer.

1,000	=	150	kronor
1,500	=	198	»
2,000	=	228	»
3,000	=	288	»
4,000	=	348	»
5,000	=	408	»
6,000	=	468	»
6,600	=	504	» och
8,000	=	180	»

vilket senare belopp, som ovan sagts, utgör minskningen lika för de högre löntagarna. Visserligen erhålla dessa högre avlönade familjeförsörjare icke någon dyrtidshjälp som compensation, men dylik utgår ej heller till den vid 6,600 kronor som ju får en försämring med 504 kronor. I varje fall drabbar den angivna försämringen med ovan anförda belopp alla *icke-familjeförsörjare*.

Utgår man i fortsättningen från nuvarande prisläge, beräknar departementschefen att den föreslagna minskningen av grundtalet skulle innebära ett nedbringande av kostnaderna med 21 miljoner kronor. Av detta belopp skulle 6 miljoner inbesparas, 1 miljon åtgå till förbättringen för de högre löntagarna och av återstående 14 miljoner skulle anordnas krigstidshjälp.

Går man nu att granska värdet för befattningshavarnas vidkommande av den gjorda omläggningen, märker man ju genast, att därigenom att den beräknade besparingen i stort sett går ut över befattningshavare med lön under 6,600 kronor, detta i och för sig måste innebära en försämring för de lägre grupperna. Men även de 14 miljonerna äro ju så gott som helt och hållet tagna från dessa grupper — för resten det enda möjliga — och då är av största vikt att uttröna vilket egentligt värde denna hjälp har för de grupper, från vilka beloppet frändragits och som så bårt drabbats av minskningen, att löntagare intill 1,200 kronor fått en minskning av det av kommitterade föreslagna tillägget med 15 procent å lönen. Kungl. Maj:t föreslår att hjälpen skall utgå sålunda: vid en inkomst av högst 1,000 kronor 225 kronor för hustru och 112: 50 för varje barn, 1,000 — 2,000 kronor, 180 kronor respektive 90 kronor, 2,000 — 3,000 kronor, 135 kronor respektive 67: 50 kronor, 3,000 — 6,000 kronor, 90 kronor respektive 45 kronor. Sjuncker fördyringen skall hjälpen successivt minskas och alldeles bortfalla vid ett grundtal av 50. Till grund för beloppens bestämmande för innevarande år skall läggas 1918 års taxering, d. v. s. 1917 års inkomst. Enär de dyrtidstillskott personalen åtnjöt under 1917 voro mycket blygsamma, verkar skalan för dyrtidshjälpen nog så fördelaktigt för de större familjerna för *innevarande* år.

För att få ett begrepp om hur den föreslagna bestämmelsen kommer att ta sig ut i verkligheten, är intressant att taga ett par prov från det största av de verk dessa frågor berör, nämligen statens järnvägar. (Fallen torde i det närmaste vara tillämpliga på de övriga affärsdrivande verken med flera likställda.) Så torde t. ex. den största delen av befattningshavarna tillhörande den lägsta gruppen, nämligen den som omfattar stationskarlar, banvakter, vagn- och stallkarlar med flera, falla inom inkomstgruppen mellan 1,000 och 2,000 kronor, under det knappast någon likväl går *under* 1,000 kronor, men väl ett stort antal komma över 2,000 kronors taxeringsgräns. Hjälpen kommer därför under detta år i de flesta fall för befattningshavare till och med i denna låga lönegrupp att utgå med 180 kronor, eller 135 kronor för hustru och med 90 kronor eller 67: 50 kronor för varje barn. En 3-barnsfamilj i inkomst-

gruppen mellan 1,000 och 2,000 kronor skulle få en hjälp av 450 kronor och i den näst högre inkomstgruppen kronor 337:50. Då minskningen av krigstidstillägget i dessa fall ju utgjorde 198 kronor respektive 228 kronor, bleve den verkliga behållningen likväl endast kronor 252 respektive kronor 109:50. Detta i den lägsta lönegruppen. I de högre grupperna blir ställningen sämre och kommer endast för barnrika familjer att innebära annat än en försämring även för familjeförsörjarna. Således skulle befattningshavare med trebarnsfamilj och med 3,000 kronors fast lön (plus krigstidsbidraget år 1917) under innevarande år erhålla 49:50 kronor mera än vad kommitterade föreslagit, men en befattningshavare med 4,000 kronors fast lön 123 kronor mindre, en med 5,000 kronors lön 183 kronor mindre och en med 6,000 kronors lön 243 kronor mindre än vad kommitterade föreslagit. Går nu priskurvan ned, så minskas även krigstidshjälpen och det i mycket hastigare tempo till och med än tillägget — hjälpen upphör nämligen som sagt helt och hållet vid en fördyring av 65 procent då grundtalet blir 50 — varför prisnedgången reducerar dyrtidstillskotten för de, som åtnjuta hjälp, ofantligt mycket kraftigare än för dem, som åtnjuta enbart tillägg.

Sådant ungefär ter sig förslaget för innevarande år. Men avsikten är ju att detsamma skall äga tillämpning först och främst till 1 juli 1920 och väl eventuellt därefter i fortsättningen tills en löne reglering kan ske, baserad på det nya prisläge som väl så småningom skall stabilisera sig. Och då blir läget ännu ogynnsammare. Efter årsskiftet kommer nämligen 1918 års inkomst att bli normerande för hjälpen, varvid praktiskt taget alla familjeförsörjare komma över 2,000 å 3,000 kronors inkomst och få således uteslutande räkna med de minsta hjälpbeloppen. En tabell i propositionen visar, att år 1918 åtnjöt tjänstehavare med hustru och 3 barn och respektive 1,500 och 2,000 kronor fast årslön krigstidsbidrag, som tillsammans med lönen utgjorde respektive kronor 3,321 och 3,999 kronor. För att nu taga ytterligare ett par exempel från förut nämnda verk, statens järnvägar, skall man finna att den *lägsta* gruppen — stationskarlsgruppen — sistnämnda år åtnjöt i kontant avlöning — när bostadsersättning utgick — på billigaste ort lägst kronor 1,428 och högst kronor 1,748 samt å dyraste ort lägst kronor 1,756 och högst kronor 2,128. Jämför man dessa lönebelopp med ovan anförda närmast liknande, plus tilläggen därå, framgår därav lätteligen, att man till och med inom den lägsta avlöningsgruppen får som det normala räkna med de minsta hjälpbeloppen, d. v. s. 90 kronor för hustru och 45 kronor för barn. Därav följer, att en stationskarl och vederlike i Stockholm med trebarnsfamilj skulle

erhålla mindre tillskott än enligt kommitténs förslag. Exemplet i propositionen om familjeförsörjare med 1,000 kronors inkomst är, om man från ser enstaka fall innevarande år, därför knappast att räkna med, enär det saknar så gott som all motsvarighet i verkligheten.

Skulle därtill fördyringen sjunka ned endast 8 procent, d. v. s. från nu beräknade 167 procent till 159 procent, minskas grundtalet till 125, varvid $\frac{1}{4}$ av hjälpen försvinner. Går fördyringen ytterligare ned till 128 procent bortfaller åter $\frac{1}{4}$, går fördyringen ned till 97 procent faller den tredje fjärdedelen bort och vid 65 procent fördyring slopas hela hjälpen för alla. Då återstår endast den försämrade skalan för tillägget kvar, och långt innan man nått dithän har den minskade hjälpen förlorat sitt egentliga värde, för många försörjare, även av stora familjer, icke på långt när uppvägande den minskning som uppstått i tillägget.

Skillnaden i kommitterades och Kungl. Maj:ts förslag är den, att man i det förra sökt avveckla krigstidshjälpen genom att inrymma densamma i tillägget, under det det senare även åstadkommer en avveckling, men på tilläggets bekostnad.

Innebär den förändring av kommitterades förslag, som propositionen innefattar, i stort sett en betänklig försämring av kommittéförslaget även för dem man velat bispringa med en kraftigare hjälp, måste man ställa sig synnerligen betänksam mot försämringen för de medelstora och mindre familjerna liksom även för icke-familjeförsörjare.

Från olika verk har nämligen med skärpa påvisats svårigheterna att rekrytera tjänstemannakåren på ett för verket tillfredsställande sätt. Säkerligen torde dessa svårigheter vara tillfinnandes, utom bland de lägst avlönade, även i de avlöningsgrupper där nu det sänkta grundtalet orsakar den största minskningen. Man må väl betänka att många i avlöningsläge upp till 4,000 à 6,000 kronor ha dryga kostnader att bära för sin utbildning och måste därför tillförsäkra sig platser som möjliggöra amortering av studieskulder och dylikt. En väl kvalificerad tjänstehavarekår även i dessa grader måste vara av yttersta vikt för statsverket. Och även om man nu tror sig gå en tid till mötes, där efterfrågan efter arbetskraft å den privata marknaden blir mindre än under de sista åren, kan det med skäl ifrågasättas, om icke rekryteringsfrågan även i fortsättningen förtjänar den största uppmärksamhet. Därtill måste det endast vara av godo att i görligaste grad tillmötesgå rimliga önskningskrav inom den redan befintliga befattningshavarekårens alla grupper.

Det vill synas som om kommitterade tillgodosett sådana önsk-

ningar i sitt förslag enligt alternativ I, och en sällspord enstämmighet från de vidaste lager bland statstjänarekåren har därför slutit upp kring detta förslag, både beträffande principer och belopp. När förslaget därtill torde, så vitt kan beräknas, komma att hålla sig inom den ungefärliga kostnadsgräns, chefen för finansdepartementet uppdragit, synes oss alla skäl tala för ett bifall till detta förslag. I anledning härav förorda vi sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition, att grundtalet i enlighet med kommitterades förslag fastställes till *nio tiondedelar* av fördyringen och *att bestämmelserna om dyrtidshjälp bortfalla*.

Beträffande den kostnadsberäkning, som föranledes av våra här påyrkade förändringar i propositionen, hänvisas till kommitterades i betänkandet intagna kostnadsplan.

Med stöd av ovan anförda få vi därför hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 225 måtte besluta sådan ändring av i propositionen intagna förslag till grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst, att det så kallade grundtalet bestämmes till *nio tiondedelar* av levnadskostnadsökningen i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna fyra femtedelar och *att bestämmelserna om dyrtidshjälp bortfalla*.

Stockholm den 9 april 1919.

A. J. Bärq.

Axel von Sneidern.

